ВІДГУК

доктора мистецтвознавства, професора,
директора Інституту проблем сучасного мистецтва
Національної академії мистецтв України,
члена-кореспондента Національної академії мистецтв України
Савчука Ігоря Борисовича,
та кандидата мистецтвознавства, в.о. професора,
декана оркестрового факультету,
доцента кафедри дерев'яних духових інструментів
Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського
Кушніра Антона Ярославовича,

на творчий мистецький проєкт
аспіранта творчої аспірантури кафедри дерев'яних духових інструментів
Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського
Нідзельського Станіслава Петровича
«"КОЛО" ДЛЯ АНСАМБЛЮ САКСОФОНІВ ВАЛЕРІЇ ВИНОГРАДОВОЇ: АСПЕКТИ ВТІЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО ФОЛЬКЛОРУ»,
поданий до захисту на здобуття
освітньо-творчого ступеня доктора мистецтва
за спеціальністю 025 «Музичне мистецтво»

У XXI столітті фольклор дедалі активніше постає як живий пласт культурної пам'яті, що формує сучасне музичне мислення. Для композиторів він є не лише джерелом тематичного матеріалу, а й засобом втілення у задумі глибоких філософських контекстів, стимулює появу нових композиційних форм на перетині традиції та експерименту. Саме в такому ракурсі слід розглядати пропоновану наукову працю С. Нідзельського, в основі якої — вивчення фольклорної образності у творах для саксофонного ансамблю. У фокусі його дослідження знаходиться цикл «Коло» В. Виноградової як яскравий приклад втілення синтезу традиційного фольклорного мислення із сучасними композиційними техніками, поряд з апробуванням актуальних виконавських підходів. Своєю чергою, цей авторський ракурс визначає концептуальну новизну та актуальність творчого мистецького проєкту та його наукового обґрунтування.

Автор праці поставив перед собою амбітні завдання — всебічно проаналізувати музичну мову та образну систему циклу «Коло», а також дослідити особливості його виконавської інтерпретації, при цьому розглянув сак-

софонний ансамбль як специфічний інструментальний фольклорний «голос». Таким чином, у центрі уваги дослідника постали дві взаємопов'язані науково-творчі проблеми — семіотика фольклорних елементів у структурі сучасного музичного твору та виконавсько-інтерпретаційні аспекти його сценічного втілення. Відзначимо, що поставлені завдання відповідають актуальним тенденціям сучасного музикознавства, яке усе більше тяжіє до синтезу теоретичного аналізу з практикою виконавства, особливо у сфері сучасної музики, де роль інтерпретатора є надзвичайно важливою.

Варто зауважити, що С. Нідзельський у процесі роботи вийшов за межі суто локальних дослідницьких завдань, розглянувши проблематику фольклорних джерел у ширшому міжкультурному контексті. Зокрема, окрім детального аналізу циклу В. Виноградової в науковому обґрунтуванні приділено значну увагу композиції «Call for Peace» («Заклик до миру») Ж.-Д. Міша, французького композитора і саксофоніста, котрий у своєму доробку також звернувся до українського фольклорного матеріалу. Залучення цього твору європейського митця для порівняння не суперечить концептуальній логіці дослідження, а, навпаки, поглиблює її типологічний складник, уможливлює виявлення спільних та відмінних рис утілення української матриці у різних культурних системах. Таким чином, компаративний аналіз творів В. Виноградової та Ж.-Д. Міша є оригінальним авторським здобутком наукового обґрунтування, що збагатив горизонт дослідження, завдяки висвітленню універсальної мови фольклорних образів.

Завдання, які поставив дослідник, потребували глибокого осягнення низки наукових теорій і підходів. Методологічну основу пропонованої студії склали концепції семіотики музики, герменевтики та постфольклорного дискурсу, що дозволило комплексно підійти до аналізу фольклорних явищ у сучасній музичній культурі. Теоретична база ґрунтується на працях, присвячених інтеграції фольклору в академічну творчість та специфіці саксофонного ансамблю, а також на інтерпретаційному аналізі музичного задуму як взаємодії тексту композитора та тексту виконавця. Філософсько-естетичний рі-

вень праці забезпечили ідеї культурної пам'яті, архетипного мислення та постпам'яті, що розглядаються у роботі як важливі інструменти осмислення діалогу між традицією і сучасністю.

У розділі 1 *«Саксофонний ансамбль у контексті сучасної академічної музики»* автор звертається до історичних та культурологічних аспектів становлення саксофонного ансамблю, простежуючи еволюцію цього інструментального складу в контексті академічної музики. Проаналізовано етапи формування ансамблю (від XIX століття до сьогодення), висвітлено жанрові трансформації та стильову гнучкість саксофонного ансамблю, що у творчості сучасних композиторів виходить за межі «звичного» камерного формату. Доречно відзначити, що, посилаючись на досвід таких митців і виконавців, як К. Лауба, Ж.-Д. Міша, Ф. Россе, Ф. Леру, Т. Ескеш та ін., дослідник показує, як саксофонний ансамбль може формувати драматургічний простів (перформативні практики), коли інструменти взаємодіють не лише суто музично, а й у напівтеатралізований спосіб (через жести, просторове розташування тощо). Такий підхід збагачує потенціал саксофонного ансамблю, його сучасної виконавської моделі з модифікованим та експериментальним арсеналом виражальних засобів.

Автор слушно зауважує, що саксофонне ансамблеве виконавство, яке активно розвивається в Україні та світі, набуває особливого значення в умовах постійної трансформації його художніх, композиторських та виконавських компонентів. Іншими словами, зростання інтересу до саксофонного ансамблю як гнучкої, інноваційної форми творчості (здатної поєднувати сучасні композиторські техніки з фольклорною символікою та суспільними посланнями) свідчить про актуальність цього дослідження та створює міцне підґрунтя для аналізу заявленої теми у подальших науково-практичних напрацюваннях автора.

У розділі 2 *«Фольклор і ритуал у сучасній музиці: концептуальний контекст»* зосереджено увагу на теоретичних засадах використання фольклору та ритуальної обрядовості у новітній музиці, що формує концептуальний

контекст пропонованого наукового проєкту. Автор детально розглядає роль фольклорних джерел у сучасній композиторській творчості та специфіку ритуальних моделей у музичній драматургії кінця XX — початку XXI століття. Важливим є те, що в цій частині роботи українська традиція осмислюється не ізольовано, а в широкому діалозі з іншими національними культурними дискурсами. Показовим у цьому сенсі є аналіз вже згаданого вище твору Ж.-Д. Міша у підрозділ 2.3 *«"Заклик до миру": голос українського фольклору у європейському вимірі»* як окремий кейс кроскультурних європейських комунікацій у час російсько-української війни. В аналітичних роздумах автор наукового обґрунтування переконливо демонструє, що твір французького композитора являє собою органічний синтез українських народних мотивів із сучасними композиторськими техніками, де у символічному вимірі ємно втілено тему єднання з українцями у трагічний історичний період.

С. Нідзельський наголошує, що Ж.-Д. Міша обирає українські мелодії відправною точкою, а далі трансформує їх за допомогою використання складних прийомів розвитку музичної тканини та нетрадиційних тембрів. У роботі обидва ключові твори — цикл «Коло» В. Виноградової і «Заклик до миру» Ж.-Д. Міша — характеризуються не лише відтворенням елементів української фольклорної спадщини, а й їх переосмисленням засобами експериментальної музичної мови. Це спостереження є особливо слушним у контексті постфольклорного дискурсу, адже така компаративістика свідчить про ідеї тяглості та взаємозумовленості національних традицій в умовах глобалізованого світу.

Розділ 3 *«Аналіз циклу "Коло" Валерії Виноградової»* присвячено безпосередньо аналізу цього твору як стрижневого компонента пропонованої наукової праці. Дослідник, на шляху до розуміння доробку композиторки, спирається на важливі події біографії мисткині, що пов'язані з історією створення цього циклічного твору, поряд з ґрунтовним висвітленням його структурно-аналітичних та інтерпретаційних особливостей. Він наголошує, що «Коло» являє собою «масштабне музичне дослідження циклічності буття, вкорі-

нене в українських обрядах і фольклорі» [див. с. 66]. Твір складається з восьми частин, поєднаних у єдину концепцію, що віддзеркалює своєрідний коловорот життя. При цьому структура циклу має дв*і*йну специфіку розгортання, розділену інтермедією (частина «Aurora in the Sunset»), що відіграє роль своєрідного символічного центру твору. Такий композиційний задум уможливив відображення самого образу буттєвого руху по колу та осмислення його традиційно-ритуальної парадигми сучасними виконавсько-виражальними засобами. Вісім розділів постають як вісім проявів одного цілого, віддзеркалюючи річний сільський календар: від весняного відродження до зимового затишшя. Цей темпоритм людського буття композиторка вписала у космічний колообіг, де кожна його видозміна є частиною єдиного, взаємопов'язаного Всесвіту. С. Нідзельський слушно наголошує, що цикл «Коло» не є традиційним сюїтним втіленням, а кожний його структурний компонент відіграє важливу роль у формуванні цілісності авторського задуму як ідеї вічного руху природи та людини.

Не менш ґрунтовно автор проаналізував виконавсько-інтерпретаційні аспекти цього опусу. У підрозділі 3.3 *«Роль солістів і ансамблю: інтерпретаційний вимір»* він зосередився на окресленні ролей солістів і ансамблевій специфіці гри, проаналізувавши як вибудовується діалог між окремими голосами саксофонів та їхнім ансамблевим злиттям. Дослідник з'ясував, як композиторка розподіляє музичний матеріал між різними видами саксофонів задля досягнення багатої тембрової палітри (проникливі соло сопрано-саксофона, густі звукові масиви у спільному звучанні). Така темброва диференціація, на його думку, слугує важливим смислотворчим чинником, адже через тембр і регістр інструментів ємно втілюються образні контрасти (земне і космічне, чоловіче і жіноче, спільне та індивідуальне тощо). Автор дослідження звертає увагу й на ритуальні структурні елементи (повторюваність музичних формул, поступове збурення динаміки та ускладнення фактури, чергування тематичних розділів), що потрактовано як вплив архаїчних обрядових моделей на формотворчу цілісність сучасної композиції.

Важливо, що С. Нідзельський, спираючись на власний досвід підготовки до сценічного виконання цього твору, розглядає окреслені вище явища не лише як теоретичні моделі, а й як специфічні виконавські практики. Автор наголошує, що адекватне відтворення фольклорної образності циклу «Коло» вимагає від виконавців глибокого занурення у стилістику твору, тонкого відчуття тембрового балансу та ансамблевої злагодженості, а також розуміння прихованих смислів, що закодувала композиторка за допомогою музичної символіки та використання фольклорних цитат.

Виконавська частина проєкту С. Нідзельського сприймається як повноцінний мистецький результат, що не лише засвідчив його професійну зрілість, а й переконливо продемонстрував практичну реалізацію основних положень його наукового дослідження. Концерт-іспит у рамках творчого проєкту реалізовано на високому художньому рівні. Виконавці (саксофонний ансамбль, де бере участь С. Нідзельський) зуміли передати концепцію образу буттєвого кола засобами ансамблевого музикування, справивши сильне враження на аудиторію, завдяки поєднанню глибокої зосередженості поряд з яскравим артистизмом виконавської подачі. Таким чином, концертна реалізація проєкту органічно узгодилася з його науково-аналітичною складовою, ставши своєрідною творчою лабораторією для перевірки дослідницьких гіпотез.

Водночас, для глибшого розуміння окремих концептуальних положень наукового обґрунтування хотілося б звернутися до автора з кількома уточнюючими запитаннями:

1. Яку з існуючих наукових концепцій осмислення фольклору в сучасній академічній музиці (як прояву культурної пам’яті, архетипу, постфольклорного явища) Ви вважаєте переконливою і продуктивною у площині свого дослідження? Можливо, Ви запропонуєте власне прочитання, сформоване через роль саксофонного ансамблю як медіума між фольклорною традицією та сучасністю?

2. У дисертації Ви глибоко проаналізували цикл «Коло» В. Виноградової. Як ємно можна означити жанрову модель цього авторського концепту у взаємодії з особливостями сценічної реалізації?

3. З якими виконавсько-інтерпретаційними труднощами Ви зіткнулися під час роботи над втіленням свого творчого проєкту, та які рішення (підходи, практики, засоби, моделі) виявилися для Вас ефективними для адекватного прочитання авторського камерно-інструментального задуму?

Кваліфікаційна праця С. Нідзельського постає як ґрунтовний дослідницький опус, у якому порушено низку важливих питань концептуального, філософського, музикознавчого та виконавсько-інтерпретаційного характеру. Робота виконана відповідно до вимог, висунутих до проєктів такого типу, та засвідчує високий професійний рівень автора. Усе зазначене дозволяє зробити висновок, що творча й науково-дослідницька складники творчого мистецького проєкту Нідзельського Станіслава Петровича «“Коло” для ансамблю саксофонів Валерії Виноградової: аспекти втілення українського фольклору» повністю відповідають вимогам МОН України щодо кваліфікаційного рівня доктора мистецтва. Отже, Нідзельський Станіслав Петрович заслуговує на присудження освітньо-творчого ступеня доктора мистецтва за спеціальністю 025 «Музичне мистецтво».

доктор мистецтвознавства, професор,
директор Інституту проблем сучасного мистецтва НАМ України,
член-кореспондент НАМ України
Савчук Ігор Борисович

кандидат мистецтвознавства, в.о. професора,
декан оркестрового факультету,
доцент кафедри дерев'яних духових інструментів
Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського,
Кушнір Антон Ярославович

Підпис Кушнір А.Я.
Засвідчую: начальник загального відділу
Національної музичної академії
України імені П.І.Чайковського